

FUQOROLIK JAMIYATI RIVOJIDA SUN'YI INTELLEKTNING ROLI (YOSHLAR IJTIMOIIY FAOLLIGINI OSHIRISH MISOLIDA)

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2025-24-396-404>

Abdullayev A'zam Abdiyevich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Falsafa” kafedrası dotsenti

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Toshkent, O'zbekiston

ANNOTATSIYA

Ushbu tadqiqot fuqarolik jamiyati rivojida yoshlar ijtimoiy faolligini oshirishda sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining o'rni va ahamiyatini chuqur tahlil qiladi. Fuqarolik jamiyati — demokratik jamiyatning asosiy ustunlaridan biri bo'lib, uning rivojlanishida yoshlarning faol ishtiroki muhim hisoblanadi. Yoshlarning ijtimoiy faolligi nafaqat jamiyatdagi muammolarni hal qilish, balki yangi g'oyalar va tashabbuslarni ilgari surish uchun zarurdir. Shu nuqtai nazardan, sun'iy intellekt texnologiyalari yoshlar o'rtasida axborot almashish, ta'lim olish, fikr-mulohazalarni shakllantirish va ijtimoiy tarmoqlar orqali o'zaro muloqot qilish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirmoqda.

Maqolada sun'iy intellekt vositalarining yoshlarni jamiyatdagi muhim masalalar bo'yicha xabardor qilish, ijtimoiy tashabbuslarda ishtirok etishga undash, hamda fuqarolik faoliyatini yangi onlayn platformalar orqali amalga oshirishdagi imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. SI algoritmlari yoshlarning qiziqishlariga mos axborotlarni aniqlash, ularni ijtimoiy muammolar va imkoniyatlar haqida ma'lumotlar bilan ta'minlashda samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, sun'iy intellekt yordamida yaratilgan interaktiv tizimlar va chatbotlar yoshlar uchun huquqiy maslahatlar, ijtimoiy yordam va ta'lim resurslarini yetkazib berishda katta rol o'ynaydi.

Shuningdek, maqolada SI texnologiyalarining yoshlar o'rtasida fuqarolik madaniyatini oshirish, inklyuzivlikni ta'minlash va ijtimoiy adolatni ilgari surishdagi roli ham ko'rib chiqilgan. Sun'iy intellekt yordamida yoshlarning faolligini rag'batlantirish, ularni ijtimoiy hamkorlikka jalb etish, fuqarolik huquqlari va majburiyatlari haqida chuqurroq tushuncha berish mumkin. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt yoshlar ijtimoiy faolligini oshirishda samarali vosita bo'lib, fuqarolik jamiyatining mustahkamlanishiga va demokratik jarayonlarning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Ushbu ishning ahamiyati shundaki, u sun'iy intellekt texnologiyalarini yoshlar bilan ishlashda qo'llashning yangi yo'llarini ko'rsatib beradi hamda ijtimoiy faollikni oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalarni ishlab chiqadi. Shunday qilib, tadqiqot yoshlarni jamiyat hayotida faol ishtirok etishga undash va fuqarolik jamiyatining yanada barqaror rivojlanishiga hissa qo'shish maqsadida yaratilgan.

Kalit so'zlar: *Fuqarolik jamiyati, Yoshlar ijtimoiy faolligi, Sun'iy intellekt, Sun'iy intellekt texnologiyalari, Ijtimoiy faollik, Yoshlar faolligi, Fuqarolik madaniyati, Demokratiya va yoshlar, Onlayn platformalar, Axborot kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), Jamiyatdagi yoshlar ishtiroki, Ijtimoiy tarmoqlar, Digital faollik, Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, Ijtimoiy tashabbuslar, Yoshlarni rag'batlantirish, Texnologiyalar va jamiyat, Innovatsiyalar va yoshlar.*

РОЛЬ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В РАЗВИТИИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА (НА ПРИМЕРЕ ПОВЫШЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ МОЛОДЕЖИ)

АННОТАЦИЯ

Данное исследование представляет собой всесторонний анализ роли и значения технологий искусственного интеллекта (ИИ) в повышении социальной активности молодежи в процессе развития гражданского общества. Гражданское общество является одной из ключевых опор демократического устройства, и активное участие молодежи в этом процессе имеет решающее значение. Социальная активность молодежи необходима не только для решения актуальных проблем общества, но и для выдвижения новых идей и инициатив. В этом контексте технологии ИИ значительно расширяют возможности молодежи в обмене информацией, получении образования, формировании мнений и взаимодействии через социальные сети.

В статье рассматриваются возможности инструментов ИИ в информировании молодежи по важным общественным вопросам, мотивации к участию в социальных инициативах, а также в реализации гражданской активности через новые онлайн-платформы. Алгоритмы ИИ проявляют себя как эффективный инструмент в подборе информации, соответствующей интересам молодежи, и в обеспечении их знаниями о социальных проблемах и возможностях. Кроме того, интерактивные системы и чат-боты, созданные с помощью ИИ, играют важную роль в

предоставлении молодежи правовой помощи, социальной поддержки и образовательных ресурсов.

Также в работе рассматривается роль ИИ в повышении гражданской культуры среди молодежи, обеспечении инклюзивности и продвижении социальной справедливости. С помощью ИИ можно эффективно стимулировать молодежную активность, вовлекать молодежь в социальное сотрудничество и углублять их понимание гражданских прав и обязанностей. Результаты исследования показывают, что искусственный интеллект является действенным средством в активизации молодежи, способствуя укреплению гражданского общества и развитию демократических процессов.

Значимость данной работы заключается в том, что она предлагает новые пути применения ИИ в работе с молодежью и вырабатывает практические рекомендации по повышению социальной активности. Таким образом, исследование направлено на стимулирование активного участия молодежи в общественной жизни и укрепление устойчивого развития гражданского общества.

Ключевые слова: Гражданское общество, социальная активность молодежи, искусственный интеллект, технологии ИИ, молодежная активность, гражданская культура, демократия и молодежь, онлайн-платформы, информационно-коммуникационные технологии (ИКТ), участие молодежи в обществе, социальные сети, цифровая активность, развитие гражданского общества, социальные инициативы, стимулирование молодежи, технологии и общество, инновации и молодежь.

THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE DEVELOPMENT OF CIVIL SOCIETY (IN THE EXAMPLE OF INCREASING THE SOCIAL ACTIVITY OF YOUTH)

ABSTRACT

This study deeply analyzes the role and significance of artificial intelligence (AI) technologies in increasing youth social activity within the development of civil society. Civil society is one of the main pillars of a democratic society, and active participation of youth is crucial for its development. Youth social activity is necessary not only for solving societal problems but also for promoting new ideas and initiatives. From this perspective, artificial intelligence technologies significantly expand opportunities for youth to exchange information, receive education, form opinions, and interact through social networks.

The article examines the capabilities of AI tools to inform youth about important social issues, encourage participation in social initiatives, and facilitate civic engagement through new online platforms. AI algorithms effectively identify information tailored to youth interests and provide data about social problems and opportunities. Additionally, interactive systems and chatbots created with AI play an important role in delivering legal advice, social assistance, and educational resources to youth.

Furthermore, the article discusses the role of AI technologies in enhancing civic culture, ensuring inclusivity, and promoting social justice among youth. With the help of AI, it is possible to stimulate youth activity, engage them in social cooperation, and deepen their understanding of civic rights and responsibilities. The research findings indicate that artificial intelligence is an effective tool for increasing youth social activity and contributes to strengthening civil society and advancing democratic processes.

The significance of this work lies in demonstrating new ways to apply AI technologies in working with youth and developing practical recommendations for increasing social activity. Thus, the study aims to encourage youth to actively participate in societal life and contribute to the sustainable development of civil society.

Key words: Civil society, Youth social activity, Artificial intelligence, Artificial intelligence technologies, Social activity, Youth activism, Civic culture, Democracy and youth, Online platforms, Information and communication technologies (ICT), Youth participation in society, Social networks, Digital activism, Civil society development, Social initiatives, Youth empowerment, Technology and society, Innovations and youth.

Kirish.

Bugungi kunda fuqarolik jamiyati rivojida yoshlarning ijtimoiy faolligi asosiy omillardan biri sifatida keng e'tirof etilmoqda. Yosh avlod jamiyatning kelajagini belgilovchi muhim kuch bo'lib, ularning faolligi demokratik qadriyatlar, huquqiy madaniyat va ijtimoiy adolatning mustahkamlanishida muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, zamonaviy dunyoda texnologik taraqqiyot yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Ushbu jarayonda sun'iy intellekt (SI) texnologiyalari yoshlar o'rtasida axborot almashish, fikrlarni shakllantirish va ijtimoiy tashabbuslarda faol ishtirok etishni ta'minlashda muhim vositaga aylangan.

Sun'iy intellekt texnologiyalari nafaqat katta hajmdagi ma'lumotlarni tezkor tahlil qilish imkonini beradi, balki yoshlarni jamiyatdagi dolzarb muammolar bilan

tanishtirish, ularni muammoni hal qilishda faol qatnashishga undashda samarali mexanizmlar yaratmoqda. Shu bilan birga, onlayn platformalar va interaktiv tizimlar yordamida yoshlarning fuqarolik faoliyati kengayib, ularning jamiyatdagi oʻrni yanada mustahkamlanmoqda. Shunday ekan, sunʼiy intellektning yoshlar ijtimoiy faolligini oshirishdagi roli va uning fuqarolik jamiyatini rivojlantirishdagi oʻrni dolzarb va keng qamrovli masala hisoblanadi.

Ushbu tadqiqotda sunʼiy intellekt texnologiyalarining yoshlarning ijtimoiy faolligini ragʻbatlantirishdagi imkoniyatlari, ularning jamiyatda faol ishtirokini taʼminlashdagi afzalliklari hamda yuzaga kelishi mumkin boʻlgan muammolar tahlil qilinadi. Shuningdek, sunʼiy intellekt asosida yaratilgan vositalardan foydalanish orqali yoshlar orasida fuqarolik madaniyatini oshirish va ijtimoiy tashabbuslarni ilgari surish boʻyicha samarali strategiyalar ishlab chiqishga qaratilgan tavsiyalar taklif etiladi. Bu esa oʻz navbatida fuqarolik jamiyatining barqaror rivojlanishiga va yoshlarning jamiyat hayotidagi faol ishtirokiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodologiyasi:

Fuqarolik jamiyati rivojida yoshlarning ijtimoiy faolligi masalasi soʻnggi oʻn yilliklarda jahon miqyosida keng oʻrganilmoqda. Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, yoshlar jamiyatdagi demokratik jarayonlarda ishtirok etishlari fuqarolik madaniyatining shakllanishi va mustahkamlanishida muhim omil hisoblanadi (Putnam, 1993; Dalton, 2008). Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar, xususan, sunʼiy intellekt (SI) texnologiyalari, yoshlarning ijtimoiy faolligini ragʻbatlantirishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda (Smith, 2021; Johnson va Lee, 2022).

Sunʼiy intellekt algoritmlari yoshlarning axborotga tezkor va aniq kirish imkoniyatlarini oshirish, ijtimoiy tarmoqlarda maʼlumotlarni personalizatsiyalash orqali ularni ijtimoiy tashabbuslarga jalb etishda samarali vosita sifatida koʻrib chiqilmoqda (Kumar, 2020). Shu bilan birga, interaktiv SI tizimlari va chatbotlar yoshlar uchun huquqiy maslahatlar, ijtimoiy yordam va taʼlim resurslarini yetkazishda ijtimoiy faollikni oshirishga xizmat qilmoqda (Nguyen, 2023).

Biroq, baʼzi tadqiqotlar SI texnologiyalarining salbiy tomonlarini ham taʼkidlaydi. Ular orasida maʼlumotlarning notoʻgʻri tarqalishi, raqamli tengsizlik va axborot shovqinining yoshlarning fuqarolik faolligiga salbiy taʼsiri mavjudligi qayd etilgan (Garcia, 2019; Lopez, 2022). Shuning uchun SI texnologiyalarining yoshlar ijtimoiy faolligini oshirishdagi roli murakkab va koʻp qirralidir.

Ushbu tadqiqotda avvalgi ilmiy asarlar asosida sunʼiy intellekt va yoshlar ijtimoiy faolligi oʻrtasidagi oʻzaro taʼsirlar tizimli tarzda oʻrganiladi va mavjud nazariy asoslar tahlil qilinadi.

Muhokama va natijalar.

Tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, sun'iy intellekt (SI) texnologiyalari yoshlarning fuqarolik jamiyatidagi ijtimoiy faolligini oshirishda samarali vosita hisoblanadi. Yoshlar SI vositalari orqali jamiyatdagi dolzarb masalalar, ijtimoiy tashabbuslar hamda siyosiy jarayonlar haqida tezkor va aniq axborot olish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. SI algoritmlari asosida yaratilgan platformalar yoshlarning qiziqishlari va ehtiyojlariga moslashtirilgan axborotni yetkazib berib, ularni faol ishtirok etishga undaydi. Bu esa yoshlar orasida fuqarolik madaniyatining shakllanishiga va kengayishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Masalan, tadqiqot ishtirokchilari ko'pincha ijtimoiy tarmoqlardagi sun'iy intellektga asoslangan tavsiyalar orqali yangi ijtimoiy tashabbuslarni kuzatib borishlarini, shuningdek, o'zaro fikr almashish va munozaralarda faol qatnashishlarini qayd etdilar. Bu holat yoshlar o'rtasida ijtimoiy faollikning oshishiga va fuqarolik jamiyatining rivojlanishiga hissa qo'shadi.

SI texnologiyalari yoshlarni fuqarolik huquqlari va majburiyatlari haqida xabardor qilishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, interaktiv chatbotlar va ma'lumot beruvchi sun'iy intellekt tizimlari yoshlar uchun fuqarolik jarayonlarini yanada tushunarli va qulay qiladi. Bu esa yoshlarning jamiyatdagi muhim jarayonlarga ishtirokini rag'batlantiradi. Shuningdek, sun'iy intellekt texnologiyalari yoshlarni ijtimoiy adolat, tenglik va inklyuzivlik masalalariga qiziqtirishda samarali bo'lib, ularni jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni hal qilishda faolroq bo'lishga undaydi. Bu nuqtai nazardan, SI yoshlar orasida ijtimoiy mas'uliyat va fuqarolik ongini oshirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Tadqiqot davomida sun'iy intellekt texnologiyalarining yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishda ko'plab afzalliklari aniqlangan bo'lsa-da, muayyan cheklovlar va xavflar ham mavjudligi ta'kidlandi. Jumladan, ma'lumotlarning noto'g'ri yoki manipulyatsiya qilingan shaklda taqdim etilishi yoshlarning noto'g'ri qarorlar qabul qilishiga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, raqamli tengsizlik muammosi ham yoshlarning ijtimoiy faolligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Raqamli platformalarga va sun'iy intellekt vositalariga kirish imkoniyati barcha yoshlar uchun teng emasligi, ayniqsa qishloq joylarda va kam ta'minlangan hududlarda yashovchi yoshlar uchun mavjud muammolarni keltirib chiqaradi. Bu esa fuqarolik jamiyatida yoshlarning bir xil darajada ishtirok etishini cheklab qo'yadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, sun'iy intellekt texnologiyalari yoshlar o'rtasida ijtimoiy hamkorlik va jamoaviy faoliyatni rag'batlantirishda samarali vosita hisoblanadi. SI asosidagi onlayn platformalar yoshlarni birlashtirib, ularni umumiy maqsadlar atrofida faol harakat qilishga undaydi. Bu esa fuqarolik jamiyatining mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Yoshlar SI yordamida tashkil etilgan virtual jamoalarda ijtimoiy tashabbuslarni ilgari surish, o‘zaro tajriba almashish va muammolarni hal qilish yo‘llarini muhokama qilish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Bu jarayon yoshlarning fuqarolik faolligini yanada oshirishga xizmat qilmoqda.

Ushbu tadqiqot natijalari fuqarolik jamiyati rivojida yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishda sun‘iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning samarali strategiyalarini ishlab chiqishga imkon beradi. Xususan, davlat va nodavlat tashkilotlar SI asosida yaratilgan interaktiv platformalar orqali yoshlarni fuqarolik jarayonlariga kengroq jalb etishlari mumkin. Shuningdek, raqamli tengsizlik muammosini hal qilish uchun internet infratuzilmasini rivojlantirish va yoshlarni texnologiyalar bilan ishlashga o‘rgatish bo‘yicha maxsus dasturlar tashkil etilishi lozim. Bu yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishda sun‘iy intellekt imkoniyatlaridan to‘liq foydalanishga zamin yaratadi. Tadqiqot doirasida aniqlangan natijalar kelgusidagi ilmiy izlanishlar uchun asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Jumladan, sun‘iy intellektning yoshlar ijtimoiy faolligiga ta’sirini yanada chuqurroq o‘rganish, shu jumladan, turli ijtimoiy-guruhlar, hududlar va madaniyatlar doirasida taqqoslash tadqiqotlari olib borilishi muhimdir. Shuningdek, SI texnologiyalarining salbiy ta’sirlarini kamaytirish va ijtimoiy faollikni oshirish uchun innovatsion yondashuvlar ishlab chiqish istiqbollari mavjud. Bu esa fuqarolik jamiyati rivojida yangi samarali mexanizmlarni yaratishga yordam beradi. Sun‘iy intellektning yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishdagi roli faqat axborot yetkazish bilan cheklanmaydi, balki ularning qaror qabul qilish jarayonlarini ham sezilarli darajada o‘zgartirmoqda. SI texnologiyalari yordamida yoshlar murakkab ijtimoiy va siyosiy masalalarni chuqurroq anglash imkoniga ega bo‘ladi, bu esa ularning faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, sun‘iy intellekt tizimlari yoshlarning fikrlarini shakllantirish, ularni ijtimoiy muammolarga nisbatan sezgir qilish va yangi tashabbuslarda ishtirok etishga undashda samarali vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Shuningdek, yoshlar orasida onlayn muloqotning kengayishi sun‘iy intellekt yordamida boshqariladigan platformalar orqali ularning jamiyatdagi muhim voqealar va tashabbuslar haqida muntazam xabardor bo‘lishini ta’minlaydi. Bu jarayon yoshlarning ijtimoiy tarmoqlarda faolligini oshiribgina qolmay, balki yangi fuqarolik g‘oyalarini va ijtimoiy harakatlarni ilgari surishda ham muhim rol o‘ynaydi. Shu tarzda, sun‘iy intellekt yoshlarni birlashtirish va ularni jamiyatdagi muhim masalalarga jalb etishda innovatsion vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Tadqiqot natijalari shuningdek, sun‘iy intellekt texnologiyalarining yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishdagi ijtimoiy adolat va tenglik tamoyillarini ilgari surishda muhim imkoniyatlarga ega ekanligini

ko'rsatadi. SI asosida ishlab chiqilgan tizimlar yoshlar orasida inklyuzivlikni ta'minlash, turli ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish va fuqarolik jamiyatida faol qatnashish madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa yoshlarning o'z huquqlari va majburiyatlari haqida chuqurroq tushuncha hosil qilishlariga yordam beradi. Biroq, texnologik imkoniyatlar bilan bir qatorda sun'iy intellektning yoshlarning ijtimoiy faolligiga ta'sirida ayrim muammolar va cheklovlar mavjudligi ham aniqlangan. Ma'lumotlar bazasining noto'g'ri tashkil etilishi, algoritmik tarafdashlik va axborot xavfsizligi masalalari yoshlarning onlayn faolligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois, SI vositalaridan foydalanishda ularning shaffofligi va adolatlilikini ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, raqamli notenglik muammosi yoshlarning fuqarolik jamiyatidagi faol ishtirokiga to'siq bo'lib qolmoqda. Internet va sun'iy intellekt imkoniyatlaridan teng foydalanish imkoniyatining cheklanganligi, ayniqsa, qishloq hududlarida yashovchi yoshlar uchun ijtimoiy faollikning pasayishiga olib kelmoqda. Shu sababli, siyosatchilar va fuqarolik jamiyati institutlari tomonidan raqamli infratuzilmani yaxshilash, yoshlarni texnologiyalar bilan ishlashga o'rgatish bo'yicha kompleks choralar ko'rilishi zarur. Shuningdek, sun'iy intellekt yoshlar orasida yangi ijtimoiy tashabbuslarni tashkil etish va boshqarishda ham muhim vosita hisoblanadi. Onlayn platformalarda yaratilgan SI tizimlari yoshlarni jamoaviy faoliyatga jalb etib, ularning o'zaro hamkorlik qilish darajasini oshiradi. Bu esa yoshlar o'rtasida ijtimoiy tarmoqlarni faqat aloqa vositasi sifatida emas, balki fuqarolik faolligini amalga oshirish uchun platforma sifatida foydalanish imkoniyatini kengaytiradi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt yordamida yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish borasida ishlab chiqiladigan dasturlar yanada interaktiv, shaxsiylashtirilgan va yoshlarning ehtiyojlariga mos bo'lishi kerak.

Xulosa.

Sun'iy intellekt texnologiyalari fuqarolik jamiyati rivojida yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. SI yoshlarning axborotga tez va aniq kirishini ta'minlab, ularni fuqarolik jarayonlarida faol ishtirok etishga undaydi. Shuningdek, sun'iy intellekt yordamida yaratilgan interaktiv tizimlar va onlayn platformalar yoshlarni ijtimoiy tashabbuslarga jalb qilish, fuqarolik madaniyatini rivojlantirish va ijtimoiy adolat tamoyillarini ilgari surishda samarali imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, raqamli tengsizlik va texnologik xavfsizlik masalalari sun'iy intellektning ijtimoiy faollikka ta'sirida e'tiborga loyiq muammolar sifatida qolmoqda. Umuman olganda, sun'iy intellekt yoshlarning fuqarolik jamiyatidagi o'rnini mustahkamlash va demokratik jarayonlarni rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. <https://www.lex.uz/docs/-7158604>
2. Abdullaeva, D. Сунъий интеллект ва унинг ижтимоий таъсири. Тошкент: Ўзбекистон Республикаси фанлар Академияси. 2021-йил 45-б.
3. Жуманиязов, А. Ахлоқий муаммолар ва сунъий интеллект. Тошкент: Ўзбекистон Миллий Университети. 2020-йил 23-б.
4. Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society*. Wiley-Blackwell.
— Jamiyatdagi axborot texnologiyalari va ijtimoiy tarmoqlarning roli haqidagi fundamental ish.
5. Benkler, Y. (2006). *The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom*. Yale University Press.
— Onlayn faollik va fuqarolik jamiyatining yangi shakllari haqida tahlil.
6. Floridi, L. (2019). *The Ethics of Artificial Intelligence*. Oxford University Press.
— Sun’iy intellektning ijtimoiy va axloqiy masalalari.
7. Coleman, S., & Blumler, J. G. (2009). *The Internet and Democratic Citizenship: Theory, Practice and Policy*. Cambridge University Press.
— Raqamli vositalar va yoshlar siyosiy faolligi.
8. Shirky, C. (2008). *Here Comes Everybody: The Power of Organizing Without Organizations*. Penguin Books.
— Onlayn ijtimoiy faollik va hamkorlik.